

Współczesna myśl pedagogiczna

Znaczenia, klasyfikacje, badania

Autor: [Bogusław Śliwerski](#)

ISBN: 978-83-7587-305-4

Dane techniczne: Wydanie II, Kraków 2009, Format B5, Objętość 344 strony, Oprawa twarda, sztyca



Publikacja powstała jako dopełnienie wcześniejszych studiów Autora nad współczesnymi teoriami i nurtami wychowania. Książka nie ma charakteru badań historycznych, gdyż zakres analizowanego rozwoju myśli pedagogicznej ma niedługą historię, a pod pewnymi względami wykracza nawet poza rozwój nauk pedagogicznych, choć te czerpią z nich swoje inspiracje.

Książka jest owocem prowadzonych przez wiele lat badań i dyskusji w środowiskach akademickich w naszym kraju. Kolejne jej fragmenty są wynikiem spotkań i wygłaszanych w czasie konferencji referatów, które miały miejsce na wielu uczelniach wyższych w Polsce. Niektóre były częściowo publikowane w rozproszonych materiałach konferencyjnych czy tomach jubileuszowych. Książka nawiązuje także do zapoczątkowanego w 1989 r. cyklu seminariów i studiów kulturowych, jakie prowadzili profesorowie UMK w Toruniu – Zbigniew Kwieciński i

Lech Witkowski pod nazwą „Nieobecne dyskursy”. Dzięki nim odtwarzane były nieistniejące i zniszczone w okresie PRL dyskursy pedagogiczne, w tym szeroko rozumiana pedagogika humanistyczna.

Publikacja składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym skoncentrowano się na terminologii wykorzystywanych w badaniach współczesnej myśli pedagogicznej. Drugi rozdział rozwija temat myśli pedagogicznej w ponowoczesnym świecie (metafora pedagogiki jako hipermarketu i labiryntu myśli). W trzecim rozdziale przedstawiono klasyfikacje, typologie i mapy myśli pedagogicznej. Kolejny rozdział zawiera studia porównawcze myśli pedagogicznej. W ostatnim rozdziale rozwinięto problematykę egzemplifikacji badań nad recepcją i krytyką prądów pedagogicznych.

Jest to podręcznik, który powinien być wykorzystywany w kształceniu studentów pedagogiki i pedagogiki specjalnej, a także w doskonaleniu kadr nauczycielskich oraz akademickich. Książka powinna stać się dobrą zachętą dla innych badaczy do dalszych analiz porównawczych współczesnej myśli pedagogicznej.

Fragment książki:

Zamiast zakończenia

Nauka jest walką z czasem. Czytając, badając coś i pisząc, zatrzymujemy czas, by przechytryć śmierć. Utrwalamy myśli cudze i własne, wpisując je w rytm doraźnego życia i odczuć, rodzących się wyobrażeń czy przeżyć, które dzięki naszej twórczości stają się wieczne. Jeśli uczynią człowieka lepszym, to znaczy, że spełniliśmy swoją powinność. Nie mam zatem wątpliwości, że warto się zapoznać z podstawami systemu pedagogicznego oddziaływania na dzieci, młodzież i dorosłych, zapoczątkowanego przez twórcę danego prądu,

który dzisiaj, i pewnie jeszcze przez następne wieki, kolejni jego badacze i afirmatorzy będą rozwijać, doskonalić i upowszechniać. Przekonani zyskają impuls do dalszych badań i własnych praktyk, może pogłębią swoją refleksję, zastanowią się nad własnymi dokonaniem.

Każda pedagogia jest bowiem jak sztuka. Ma swoje stałe elementy, punkty oparcia. Na przykład w malarstwie jest nimi droga albo rzeka, coś, co jest w stosunku do nas ponadczasowe. Być może wątpliwy w jej sens nabiorą do niej większego zaufania lub pozostaną przy swoich poglądach na jej temat, dotychczasowi czy przyszli jej przeciwnicy będą zaś musieli z jeszcze większą dozą manipulacji doszukiwać się w niej tego, czego w niej nie ma, by zachować swoje prawo do negacji. Wszystkie podejścia są możliwe. Nie można zaprzeczyć temu, że istniejące nurty, prądy i kierunki pedagogiczne mają swoje „wyspy edukacyjnej szczęśliwości” na całym świecie, rozwijają się, rozprzestrzeniają i wnoszą wiele cennych rozwiązań do praktyki i teorii.

Właśnie dlatego niniejsza praca nie może mieć zakończenia, że jest dopiero początkiem procesu rozwoju pedagogiki syntetycznej. Przed badaczami są kolejne lata żmudnych analiz, rekonstrukcji, krytyk i porównań współczesnej myśli pedagogicznej, które pozwolą na zbliżanie się ku prawdzie o istocie kształcenia i wychowania, o uniwersalnej wartości myśli pedagogicznej w świecie. Każda naukowa teoria jest zjawiskiem społecznym i historycznym, które upomina się o uznanie swej obiektywnej ważności. W kolejnych odczytaniach z perspektywy wybranego paradygmatu wiedzy pedagogicznej każdy z prądów czy kierunków, podejść, orientacji, dyskursów czy ideologii staje się swego rodzaju opowieścią, narracją, za pomocą której ujmuje się świat wychowania i kształcenia, unikając zarazem formułowania ostatecznych i jednoznacznych tez na jego temat. W wyniku tego procesu świat nauk pedagogicznych jest światem polinarracyjnym czy wielodyskursywnym, w którym każdy ma prawo do tworzenia swoich własnych podejść, orientacji czy nurtów, z całą zarazem otwartością na to, co jest w tym świecie od nich inne. Im większy ma przy tym wybór, tym skuteczniej i bardziej odpowiednią teorię może wybrać lub skonstruować dla siebie. Wielość paradygmatów nie musi wcale oznaczać ich równoprawności, ale każdy z nich wymaga różnych wyjaśnień.

Jak pokazuje niniejsza analiza, każdy z pojawiających się w dziejach myśli pedagogicznej paradygmatów, nurtów, prądów czy kierunków był bezwzględny w stosunku do pozostałej wiedzy, ale historycznie i systematycznie względny w stosunku do innych, podobnych mu teorii czy teoretycznych konstruktyw. Dla mnie niezwykle przekonująca jest konstatacja Karla Jaspersa, który tak napisał w jednej ze swoich rozpraw o sensie prowadzenia tego typu badań naukowych:

Jeśli skierujemy spojrzenie na to, co uniwersalne, znajdziemy zgodność w rzeczach istotnych i zrozumiemy odrębności jako lokalne, sprzęgając je z miejscem i czasem. Ta uniwersalność nie może stanowić właściwej jedności ludzkości. Wprost przeciwnie. Jeśli skierujemy spojrzenie na głębię objawiającej się prawdy, znajdziemy w obrębie partykularności to, co historycznie wielkie, w obrębie uniwersalności zaś to, co pospolite, niehistoryczną stałą, która jest niejako wodnym środowiskiem faktyczności i poprawności. Jeśli między najodleglejszymi kulturami takie wspólne posiadanie stanowi sam substrat człowieczeństwa, jest przecież czymś zdumiewającym i ważnym, że wciąż istnieją i odchylenia, nawet tam, gdzie spodziewaliśmy się znaleźć absolutną uniwersalność – że gdzieś brakuje tego, co skądinąd jest znamienne dla człowieka i że absolutna uniwersalność zawsze ma abstrakcyjny charakter, jest pewną jednolitością.

Zamykając niniejszy tom, upominam się zarazem o prowadzenie dalszych badań i analiz, które mogłyby doprowadzić w przyszłości do w miarę pełnej i całościowej syntezy współczesnej pedagogiki, z jej paradygmatami, szkołami, nurtami, prądami, orientacjami, koncepcjami, teoriami i ideologiami. W filozofii ten typ badań został podjęty przez Tadeusza Gadacza, który wydał już pierwszy znakomity tom z nurtów filozofii XX w.¹⁶ Tego typu badania powinny być prowadzone niezależnie od tego, jaką liczbę znanych i uważanych za

szczególnie wartościowe prądów myśli pedagogicznej uznamy za godne przeniesienia do panteonu wiedzy na kolejne lata i czy dzielący nas od ich zaistnienia dystans czasowy jest dłuższy lub krótszy.

Najważniejsze wydają się w tym procesie rekonstrukcja dzieł i ich interpretacja, które uwzględniałyby zarazem ich interdyscyplinarność, skoro nie ma już możliwości analizowania podstawowych fenomenów pedagogicznych w oderwaniu od wiedzy o nich, jakiej przybywa z każdym rokiem w naukach pogranicza:

psychologii, socjologii, biologii, medycyny, ekonomii itd. Wiele nurtów i kierunków myśli pedagogicznej, filozoficznej, psychologicznej czy socjologicznej wzajemnie się przenika, toteż można lepiej i głębiej badać różne aspekty tej myśli, a zarazem konstruować bardziej „całościową” mapę współczesnej pedagogiki. Na tak rozumianą syntezę warto czekać ze świadomością, że być może ktoś się jej podejmie. Niniejsza książka jest zaledwie zarysem, który miałby zachęcić kolejnych badaczy do podjęcia tego wyzwania.

Pedagog powinien znać, rozumieć i porównywać występujące w naukach o wychowaniu zróżnicowanie perspektyw poznawczych, które odmiennie opisują istotę wychowania, wyjaśniają jego fenomen oraz określają swoistą dlań rolę pedagoga. Nie wystarczy „zakupić” jakąś teorię w „hipermarkecie wiedzy”, tak jak kupuje się kapelusze. Trzeba jeszcze umieć uczynić z niej użytek, i to taki, by nie tylko nam z nią było dobrze, ale przede wszystkim tym, których wybrana perspektywa teoretyczna dotyczy, a więc naszym wychowankom. Bo kiedy jedna teoria coś nam komunikuje, a druga mówi to samo, to nie jest to samo.

Jak pisał Tadeusz Różewicz:

*wprowadzamy nieład
między rzeczy i słowa [...]
oto nowa poezja
słowa zamieniły się w słowa
i nie ma kresu
„możliwościom
człowieka”⁷¹⁷.*

⁷¹⁷ Za: P. Śliwiński, *Wolność od arcydzieł?*, „Tygodnik Powszechny” 2000, nr 20, s. 15.

Spis treści:

Wstęp

Rozdział I

Terminologia w badaniach współczesnej myśli pedagogicznej

- Paradygmat
- Szkoła naukowa – pedagogiczna
- Podejście retoryczne i socjologiczne w pedagogice
- Kierunek naukowy – pedagogiczny
- Ruch, prąd naukowy – pedagogiczny

- Doktryna naukowa – pedagogiczna
- Podejście teoretyczne – pedagogiczne
- Dyskurs pedagogiczny
- Ideologie polityczne – pedagogiczne
- Moda umysłowa – pedagogiczna
- Myśl pedagogiczna

Rozdział II

Myśl pedagogiczna w ponowoczesnym świecie – między fundamentalizmem a pluralizmem

- Metafora pedagogiki jako hipermarketu i labiryntu myśli

Rozdział III

Klasyfikacje, typologie, mapy myśli pedagogicznej

- Klasyfikacje polskich pedagogów
- Klasyfikacje kierunków myśli pedagogicznej w innych krajach

Rozdział IV

Studia porównawcze myśli pedagogicznej

- Badania historyczne myśli pedagogicznej
- Badania ahistoryczne, problemowe
- Kryteria porównywalności kierunków myśli pedagogicznej
- Analiza dyskursów
- Badania hermeneutyczne
- Kartografia kierunków pedagogicznych
- Fenomenografia
- Badania biograficzne – biografistyka pedagogiczna
- Podejście antagonistyczne
- Recepcja potoczna
- Warunki prowadzenia badań porównawczych myśli pedagogicznej

Rozdział V

Egzemplifikacje badań nad recepcją i krytyką prądów pedagogicznych

- Komparatystyka z wnętrza filozofii i kultury
- Wspólnota badań porównawczych w naukach
- wychowaniu Polski i Niemiec po II wojnie światowej
- Założenia kierunków współczesnej psychologii
- w badaniach pedeutologicznych
- Analiza dyskursu pedagogicznego i jej znaczenie w badaniach pedagogicznych
- Filozoficzna rekonstrukcja myśli klasyków pedagogiki
- Rekonstrukcja metodą historyczną ewolucji edukacji estetycznej

- Analiza słabo obecnego w polskiej praktyce edukacyjnej prądu pedagogicznego
- Dekonstruowanie mitów pedagogicznych
- Przykład badań nad recepcją antypedagogiki w Polsce

Zamiast zakończenia

Bibliografia

Autor:



Śliwerski Bogusław



Oficyna Wydawnicza IMPULS

ul. Fatimska 53 B
31-831 Kraków
tel./fax: 12-422-41-80

impuls@impulsoficyna.com.pl
www.impulsoficyna.com.pl